

MARCIN DĄBROWSKI

Oddziałowe Biuro Badań Historycznych IPN w Lublinie

ORCID: 0000-0001-9658-8491

REPRESJE SĄDOWE WOBEC DZIAŁACZY ZWIĄZKOWYCH I OPOZYCJI POLITYCZNEJ NA OBSZARZE REGIONU ŚRODKOWO-WSCHODNIEGO NSZZ „SOLIDARNOŚĆ” W OKRESIE STANU WOJENNEGO

Niniejszy artykuł dotyczy Regionu Środkowo-Wschodniego – struktury terytorialnej Solidarności, która ukształtowała się w latach 1980–1981. Obejmowała obszar ówczesnych województw: lubelskiego, zamojskiego oraz częściowo chełmskiego, białkopodlaskiego i siedleckiego. W 1981 r. na jej obszarze funkcjonowało 1300 organizacji zakładowych, zrzeszających 332 tys. osób. Pod względem liczebności zajmowała dziewiąte miejsce w kraju (pomiędzy regionami Pomorze Zachodnie i Bydgoskim), należała zatem do średnich jednostek terytorialnych związku, a jej aktywność można uznać za przeciętną krajową. O specyfice tego obszaru stanowiła tradycja lipcowych strajków w 1980 r. (tzw. Lubelski Lipiec)¹.

Po 13 grudnia 1981 r. na omawianym terenie pojawił się wyraźny sprzeciw wobec wprowadzenia stanu wojennego. Jego wyrazem były przede wszystkim strajki w największych i najaktywniejszych zakładach pracy w grudniu 1981 r., regionalna akcja protestów ulicznych przeciwko propagandzie telewizyjnej (tzw. spacerzy świdnickie w lutym 1982 r.), manifestacje uliczne 3–5 maja i 31 sierpnia 1982 r. w Lublinie, próby zorganizowania strajków 13 maja tego roku, wydawanie prasy podziemnej oraz szeroko rozumiana działalność konspiracyjnych struktur Solidarności i innych ugrupowań opozycyjnych².

¹ M. Dąbrowski, *NSZZ „Solidarność” Region Środkowo-Wschodni w latach 1980–1981*, Lublin 2014.

² *Idem*, *NSZZ „Solidarność” Region Środkowo-Wschodni* [w:] *NSZZ „Solidarność” 1980–1989*, t. 5: *Polska środkowo-wschodnia*, red. Ł. Kamiński, G. Waligóra, Warszawa 2010, s. 540 i n.

Jednym ze skutków tych działań były procesy karne działaczy organizacji antykomunistycznych (a także osób niezrzeszonych, podejmujących spontaniczne akty oporu), motywowane względami politycznymi, odbywające się przed sądami powszechnymi i wojskowymi. Przebieg i rezultaty tych procesów są przedmiotem niniejszych rozważań.

Dzięki kwerendzie przeprowadzonej w zachowanych aktach sądowych i prokuratorskich wiemy, że w Regionie Środkowo-Wschodnim w badanym czasie miały miejsce co najmniej 73 postępowania sądowe odpowiadające opisanym powyżej kryteriom. Pierwsze rozprawy odbyły się w trzeciej dekadzie grudnia 1981 r., a zakończenie trzech ostatnich procesów nastąpiło w sierpniu roku 1983. We wszystkich wypadkach śledztwa prowadzono w trybie doraźnym, w którym następnie kierowano sprawy na wokandę. Jednak w sporej części z nich sądy odstępowały od tego trybu przy wydawaniu wyroków, co pozwalało na znaczne złagodzenie orzekanych kar.

Przed sądami powszechnymi rozstrzygnięto 50 procesów (70 proc. spraw). 17 spośród nich odbyło się przed Sądem Wojewódzkim w Lublinie, 22 przed Sądem Rejonowym w tym mieście, a 11 przed pozostałymi sądami rejonowymi: we Włodawie (3 procesy), Kraśniku, Zamościu (po 2), Biłgoraju, Hrubieszowie, Puławach i Tomaszowie Lubelskim (po jednym).

Pozostałe sprawy odbyły się przed trybunałami wojskowymi. W przypadku 13 z nich był to Sąd Warszawskiego Okręgu Wojskowego (dalej: WOW) Ośrodek Zamiejscowy w Lublinie, a 10 procedowano przed Wojskowym Sądem Garnizonowym w tym mieście.

W sprawach tych oskarżono łącznie 147 osób, w tym 126 mężczyzn (86 proc.). Skazano 120 podsądnych. Procentowy udział mężczyzn w tej grupie był jeszcze wyższy i sięgał 90 proc.³

Kary pozbawienia wolności od 1 roku wzyź otrzymało 26 skazanych (22 proc.). Kilka najsurowszych kar w regionie (4 lub 3 lata pozbawienia wolności) orzeczono na początku omawianego okresu, w związku z organizowaniem w grudniu 1981 r. strajków przeciwko wprowadzeniu stanu wojennego. Procesy dotyczące skazanych powyżej 1 roku, ze względu na swą największą represyjność, omówione zostaną poniżej w bardziej szczegółowy sposób.

Najwyższy wyrok, 4 lata pozbawienia wolności, wydano wobec jednej osoby – Andrzeja Adamczyka, działacza NSZZ „Solidarność” z Gdańska, który 13 grudnia 1981 r. został wydelegowany z tego miasta jako kurier Krajowego Komitetu Strajkowego (dalej: KKS) do Zarządu Regionu związku w Lublinie. 14 grudnia dotarł do Regionalnego Komitetu Strajkowego, który zawiązał się w strajkującej Wytwórni Sprzętu Komunikacyjnego „PZL-Świdnik”, i przekazał mu komunikat oraz instrukcję strajkową z KKS. Następnego

³ Elektroniczny inwentarz archiwalny akt spraw karnych z okresu stanu wojennego umieszczony w ramach strony internetowej IPN pt. *Polskie miesiące/Grudzień 1981/Represje/Sprawy karne* (Sprawy karne – Polskie miesiące (ipn.gov.pl) (dostęp 7 III 2024 r.). Strona nie zawiera jednak wszystkich spraw sądowych z tamtego okresu; brak np. sprawy Haliny Komsty z Puław oraz sprawy Piotra Sadowskiego.

dnia udał się do Cukrowni „Lublin”, gdzie próbował nawiązać kontakt z zakładową Solidarnością i tam został zatrzymany przez SB, rzekomo w celu zapobieżenia strajkowi w zakładzie produkującym żywność. Adamczyk miał przy sobie materiał obciążający – partię biuletynów strajkowych ze Świdnika, które zamierzał zawieźć do Gdańska. Został tymczasowo aresztowany i zwolniony z pracy bez wypowiedzenia. Śledztwo w jego sprawie prowadziła w trybie doraźnym Wojskowa Prokuratura Garnizonowa w Lublinie. 12 stycznia 1982 r., po krótkiej rozprawie, Sąd WOW Ośrodek Zamiejscowy w Lublinie skazał działacza na karę 4 lat pozbawienia wolności. 2 sierpnia 1983 r., na mocy amnestii, Sąd WOW w Warszawie zmniejszył wyrok do 2 lat. 15 grudnia 1983 r. Adamczyk został zwolniony z zakładu karnego⁴.

Częściej pojawiała się kara 3 lat więzienia. Po raz pierwszy na omawianym obszarze orzeczono ją 22 stycznia 1982 r. w procesie organizatorów strajku w Zakładach Azotowych „Puławy”, mającego miejsce w dniach 14–19 grudnia 1981 r. Prokuratura Rejonowa w Puławach prowadziła w trybie doraźnym śledztwo, którym zostali objęci związkowcy z NSZZ „Solidarność”: Jerzy Saniewski (od 19 grudnia 1981 r. zatrzymany, następnie tymczasowo aresztowany), Zenon Benicki i Jan Okoń (obaj tymczasowo aresztowani od 23 grudnia 1981 r.). Wszyscy trzej zostali zwolnieni z pracy w trybie natychmiastowym. 31 grudnia 1981 r. sporządzono akt oskarżenia. 11 stycznia roku 1982 działacze stanęli przed Sądem Wojewódzkim w Lublinie, który po 11 dniach skazał w trybie doraźnym Saniewskiego na 3 lata pozbawienia wolności. W przypadku pozostałych podsądnych sąd odstąpił od trybu doraźnego i wymierzył Benickiemu karę 2 lat pozbawienia wolności, a Okoniowi – 3 miesiące aresztu. 4 lutego 1982 r. sąd zdecydował o przerwie w odbywaniu kary więzienia przez Benickiego, zamieniając mu ją na dozór milicyjny (15 lutego 1982 r. związkowiec został zwolniony z zakładu karnego). 30 czerwca 1982 r. Sąd Najwyższy uchylił wyrok dotyczący Benickiego i Okonia i skierował sprawę do ponownego rozpatrzenia. 26 października tego roku Sąd Wojewódzki w Lublinie ponownie rozpoznał sprawę i po kilku rozprawach, 7 stycznia 1983 r., umorzył postępowanie wobec nich. W tym też czasie, 15 listopada 1982 r., odsiadującemu wyrok Saniewskiemu udzielono przerwy w odbywaniu kary ze względu na zły stan zdrowia, później zaś, na mocy uchwały Rady Państwa z 5 maja 1983 r. o zastosowaniu prawa łaski, został on warunkowo zwolniony z więzienia⁵.

⁴ AIPN, BU 1357/9, Akta w sprawie przeciwko Adamczyk Andrzej; AIPN Lu, 94/158, Akta nadzoru w sprawie przeciwko Adamczyk Andrzej; „Kontynuowali działalność związkową...”. *Sądzeni z powodów politycznych w województwie gdańskim (1981–1983)*, oprac. A. Kazański, Gdańsk 2012, s. 27–28; A. Kazański, *Adamczyk Andrzej* [w:] *Encyklopedia Solidarności* (Adamczyk Andrzej – Biogramy – Encyklopedia Solidarności (encysol.pl)) (dostęp 5 III 2024 r.).

⁵ AIPN Lu, 23/403, Akta tymczasowo aresztowanego – skazanego. Saniewski Jerzy; AIPN Lu, 225/8, t. 1–3, Akta w sprawie karnej Zenona Benickiego i 2 innych; M. Dąbrowski, *NSZZ „Solidarność” Ziemia Puławska w latach 1980–1989*, Lublin 2016, s. 198–200, 206–207; *idem*, *Benicki Zenon Antoni* [w:] *Encyklopedia Solidarności* (Benicki Zenon Antoni – Biogramy – Encyklopedia Solidarności (encysol.pl)) (dostęp 5 III 2024 r.); *idem*, *Okoń Jan* [w:] *Encyklopedia Solidarności* (Okoń Jan – Biogramy – Encyklopedia Solidarności (encysol.pl)) (dostęp 5 III 2024 r.); *idem*, *Saniewski Jerzy* [w:] *Encyklopedia Solidarności* (Saniewski Jerzy – Biogramy – Encyklopedia Solidarności (encysol.pl)) (dostęp 5 III 2024 r.).

Kolejne wyroki 3 lat pozbawienia wolności zapadły w lutym 1982 r., w procesie organizatorów strajku w Wytwórni Sprzętu Komunikacyjnego „PZL-Świdnik”, który rozpoczął się 13 grudnia 1981 r. i został stłumiony siłą w nocy z 15 na 16 grudnia przez ZOMO, przy wsparciu wojska. Śledztwem, prowadzonym w trybie doraźnym przez Wojskową Prokuraturę Garnizonową w Lublinie, zostali objęci związkowcy z Solidarności: Stanisław Pietruszewski, Józef Kępski (od 17 grudnia 1981 r. zatrzymani, następnie tymczasowo aresztowani) oraz Leszek Graniczka (24 grudnia 1981 r. zatrzymany, następnie tymczasowo aresztowany). 5 stycznia 1982 r. sporządzono akt oskarżenia, a 8 lutego rozpoczął się proces przed Sądem WOW Ośrodek Zamiejscowy w Lublinie, który 13 lutego skazał każdego z oskarżonych na 3 lata pozbawienia wolności. 13 grudnia 1982 r. Wojskowy Sąd Garnizonowy w Lublinie udzielił Graniczce przerwy w odbywaniu kary (20 grudnia został on warunkowo zwolniony z zakładu karnego). 16 grudnia tego roku podobna decyzja zapadła wobec Kępskiego, zwolnionego warunkowo 22 grudnia 1982 r. 12 maja 1983 r. Rada Państwa skorzystała z prawa łaski w stosunku do wszystkich trzech skazanych. 9 czerwca tego roku Pietruszewski, jako ostatni z nich, opuścił warunkowo więzienie⁶.

Na 3 lata pozbawienia wolności został skazany także jeden z organizatorów grudniowego strajku w Lubelskich Zakładach Naprawy Samochodów. Strajk miał miejsce w dniach 14–17 grudnia 1981 r. i został zakończony w wyniku obłężenia przedsiębiorstwa przez ZOMO. Śledztwo w trybie doraźnym prowadziła Prokuratura Rejonowa w Lublinie. Objęła nim przewodniczącego Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność” Michała Wrońskiego, który 22 grudnia 1981 r. został zatrzymany, a 24 tego miesiąca tymczasowo aresztowany. Jego zakład w trybie natychmiastowym rozwiązał z nim umowę o pracę. 31 grudnia 1981 r. przygotowano akt oskarżenia. 20 stycznia 1982 r. rozpoczął się proces przed Sądem Wojewódzkim w Lublinie, który 1 lutego wydał wyrok 3 lat pozbawienia wolności. 10 grudnia 1982 r. Wroński uzyskał przerwę w odbywaniu kary, a 5 maja 1983 r., na mocy uchwały Rady Państwa o zastosowaniu prawa łaski, został warunkowo zwolniony z zakładu karnego⁷.

W następnych miesiącach stanu wojennego wysokie wyroki zapadły w dwóch procesach, dotyczących uczestnictwa w podziemnych strukturach opozycyjnych. W maju 1982 r. w Lublinie skazano twórców konspiracyjnej organizacji o nazwie Polski Ruch Oporu. Była to struktura powołana do życia w okresie stanu wojennego w środowisku Konfederacji Polski Niepodległej w Lublinie i Chełmie. Wpadka nastąpiła w marcu 1982 r. W rękach SB znalazły się elementy broni i amunicji. W związku ze sprawą zatrzymano Piotra Opozde (od 12 marca 1982 r. internowany, od 7 kwietnia tymczasowo areszto-

⁶ AIPN, BU 1357/36, BU 1357/37 i BU 1357/38, Akta w sprawie Pietruszewski Stanisław, Kępski Józef i Graniczka Leszek; M. Dąbrowski, *Wytwórnia Sprzętu Komunikacyjnego PZL Świdnik w Świdniku* [w:] *Encyklopedia Solidarności* (Wytwórnia Sprzętu Komunikacyjnego PZL Świdnik – Hasła rzeczowe – Encyklopedia Solidarności (encysol.pl)) (dostęp 5 III 2024 r.); *idem*, *Graniczka Leszek Edward* [w:] *Encyklopedia Solidarności* (Graniczka Leszek Edward – Biogramy – Encyklopedia Solidarności (encysol.pl)) (dostęp 5 III 2024 r.); *idem*, *Kępski Józef Stanisław* [w:] *Encyklopedia Solidarności* (Kępski Józef Stanisław – Biogramy – Encyklopedia Solidarności (encysol.pl)) (dostęp 5 III 2024 r.); *idem*, *Pietruszewski Stanisław* [w:] *Encyklopedia Solidarności* (Pietruszewski Stanisław – Biogramy – Encyklopedia Solidarności (encysol.pl)) (dostęp 5 III 2024 r.).

⁷ AIPN Lu, 225/3, Akta w sprawie karnej Michała Stanisława Wrońskiego; M. Dąbrowski, *Wroński Michał Stanisław* [w:] *Encyklopedia Solidarności* (Wroński Michał Stanisław – Biogramy – Encyklopedia Solidarności (encysol.pl)) (dostęp 5 III 2024 r.).

wany), Janusza Sobańskiego (zatrzymany 12 marca 1982 r., tymczasowo aresztowany od 15 marca) i Cezarego Józefa Wacha (zatrzymany 19 marca 1982 r., tymczasowo aresztowany od 20 marca). Sobański był przed 13 grudnia 1981 r. członkiem Zarządu Regionu Chełmskiego NSZZ „Solidarność” oraz przewodniczącym Komisji Zakładowej związku w Zespole Spichrzy i Młynów Okręgowego Przedsiębiorstwa Przemysłu Zbożowo-Młynarskiego w Chełmie. Opozda – jedna z czołowych postaci lubelskiego KPN – studiował na V roku historii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Natomiast Wach był słuchaczem Policealnego Studium Przemysłu Spożywczego w Lublinie. Od 13 grudnia 1981 r. Opozda i Sobański ukrywali się. Śledztwo w trybie doraźnym wszczęła Wojskowa Prokuratura Garnizonowa w Lublinie. 14 kwietnia 1982 r. sformułowano akt oskarżenia. Proces odbywał się od 21 kwietnia tego roku przed Sądem WOW Ośrodek Zamiejskowy w Lublinie. W wyroku wydanym 5 maja 1982 r. Sobański został skazany na 3,5 roku pozbawienia wolności, Opozda i Wach zaś dostali wyroki po 3 lata. W 1983 r. wszyscy korzystali z przerw w odbywaniu kary: Opozda od 25 marca, Wach od 6 kwietnia, a Sobański od 10 października. 12 maja tego roku Rada Państwa skorzystała z prawa łaski wobec Wacha, warunkowo zwalniając go z odbycia reszty kary. 9 sierpnia 1984 r. Sąd WOW w Warszawie na mocy amnestii zmniejszył Sobańskiemu wyrok do 2 lat pozbawienia wolności, a 15 października 1984 r. Wojskowy Sąd Garnizonowy w Lublinie zwolnił go warunkowo z odbycia reszty kary. Inna sytuacja była z Opozdą. 23 stycznia 1984 r. Sąd Najwyższy nie uwzględnił podania o rewizję nadzwyczajną w jego sprawie, w związku z czym 6 lutego tego roku Sąd WOW w Warszawie odwołał przerwę w odbywaniu przez niego kary. Opozda odmówił powrotu do więzienia i ukrył się, jednak 17 sierpnia 1984 r. został zatrzymany i aresztowany, a następnie osadzony w zakładzie karnym, który opuścił 27 lutego 1985 r. na mocy amnestii⁸.

W maju 1982 r. na 3 lata pozbawienia wolności został skazany także Adam Cichocki, czołowy działacz Ruchu Obrony Praw Człowieka i Obywatela w Lublinie, zaangażowany po 13 grudnia 1981 r. w podziemne działania NSZZ „Solidarność”. 9 lutego 1982 r. został internowany, a 7 kwietnia tymczasowo aresztowany w związku z wcześniejszym zatrzymaniem i aresztowaniem (od 7 marca 1982 r.) Cecylii Sawy, przed 13 grudnia 1981 r. sekretarki w Zarządzie Regionu Środkowo-Wschodniego NSZZ „Solidarność”. Śledztwo prowadziła Wojskowa Prokuratura Garnizonowa w Lublinie. 17 kwietnia 1982 r. sformułowano akt oskarżenia. 6 maja tego roku Sąd WOW Ośrodek Zamiejskowy w Lublinie w trybie doraźnym skazał Cichockiego na 3 lata pozbawienia wolności, Sawę zaś – w trybie zwyczajnym – na 2 lata pozbawienia wolności w zawieszeniu. 26 października 1983 r. Sąd WOW w Warszawie darował wymierzone kary na mocy amnestii⁹.

⁸ AIPN, BU 1357/284, Akta przeciwko Sobański Janusz, Opozda Piotr, Wach Cezary Józef; AIPN Lu, 026/104, Akta śledztwa przeciwko Januszowi Sobańskiemu; AIPN Lu, 0218/33, Sprawa operacyjnego rozpracowania kryptonim „Dublerzy” / Akta kontrolne śledztwa przeciwko Januszowi Sobańskiemu i innym, t. 1–3; AIPN Lu, 94/517, Akta nadzoru przeciwko: Sobański Janusz, Opozda Piotr, Wach Cezary; M. Choma-Jusińska, *Opozda Piotr Wiesław* [w:] *Encyklopedia Solidarności* (Opozda Piotr Wiesław – Biogramy – Encyklopedia Solidarności (encysol.pl)) (dostęp 5 III 2024 r.); *eadem*, *Sobański Janusz* [w:] *Encyklopedia Solidarności* (Sobański Janusz – Biogramy – Encyklopedia Solidarności (encysol.pl)) (dostęp 5 III 2024 r.).

⁹ AIPN Lu, 023/278, t. 1–3, Sprawa operacyjnego rozpracowania kryptonim „Powiew” / Adam Cichocki / Akta śledztwa przeciwko Cecylii Sawie; M. Choma-Jusińska, *Cichocki Adam* [w:] *Encyklopedia Solidarności* (Cichocki Adam – Biogramy – Encyklopedia Solidarności (encysol.pl)) (dostęp 5 III 2024 r.).

Wyroki pozbawienia wolności, sięgające 3 lat, zapadły także w dwóch procesach członków podziemnej organizacji Komitet Obrony Narodowej „Solidarność” w Puławach. Struktura ta powstała około 20 grudnia 1981 r. i przerwała swoją działalność w wyniku wpadki w kwietniu–maju następnego roku. Śledztwo w trybie doraźnym wszczęła Prokuratura Rejonowa dla miasta Lublina. 29 kwietnia 1982 r. zatrzymani zostali Marian Heleski, Franciszek Kaproń, Halina Komsta, Teresa Miłczak i Leszek Sulima. 1 maja 1982 r. zastosowano wobec nich areszt tymczasowy, zmieniony 8 maja w przypadku Sulimy na dozór milicyjny. 20 maja 1982 r. zostali zatrzymani Jan Zbigniew Szczygieł i Edward Owczarski, których następnie tymczasowo aresztowano. 2 czerwca 1982 r. śledztwo przejęła Wojskowa Prokuratura Garnizonowa w Lublinie, a 30 czerwca sprawa Heleskiego i Sulimy została przekazana do Prokuratury Rejonowej w Puławach (która postępowanie umorzyła). 3 lipca 1982 r. Wojskowa Prokuratura Garnizonowa w Lublinie sformułowała akt oskarżenia, a 14 lipca rozpoczął się proces przed Sądem WOW Oddział Zamiejskowy w Lublinie, który skazał Kapronia i Komstę na 3 lata pozbawienia wolności. W trakcie rozprawy, 27 lipca 1982 r., sąd uznał się za niewłaściwy rzeczowo do rozpatrywania części postępowania, dotyczącego Miłczak, Owczarskiego i Szczygła, i przekazał ją do rozpoznania przez Sąd Wojewódzki w Lublinie. Trójka ta została skazana 7 października 1982 r. Owczarski i Szczygieł otrzymali karę po 1,5 roku pozbawienia wolności, a Miłczak – 1 roku pozbawienia wolności w zawieszeniu. 30 października 1982 r. Kaproniowi udzielono przerwy w odbywaniu kary z przyczyn zdrowotnych. 29 grudnia tego roku Izba Karna Sądu Najwyższego uchyliła zaskarżony przez obronę wyrok dotyczący Szczygła i zamieniła mu tymczasowy areszt na dozór MO. 4 marca 1983 r. ten sam sąd zastosował taką samą procedurę wobec Owczarskiego. 17 marca 1983 r. przerwy w odbywaniu kary udzielono Komście w związku z rozpoczętą procedurą ułaskawienia. 29 lipca 1983 r. Sąd WOW w Warszawie postanowił o darowaniu kary Kaproniowi i Komście na mocy amnestii. 15 sierpnia 1983 r., również na mocy amnestii, zostali uwolnieni Owczarski i Szczygieł¹⁰.

Wyroki w wysokości od 1,5 roku do 2 lat pozbawienia wolności zapadły wobec czterech działaczy Solidarności z Lublina i Świdnika, którzy po 13 grudnia 1981 r. założyli grupę konspiracyjną. 21 maja 1982 r. zatrzymano, a następnie tymczasowo aresztowano Tadeusza Smagałę i Władysława Zerndta, a 24 maja tego roku – Włodzimierza Siliwona. Jako ostatni, 15 czerwca tego roku, został zatrzymany i tymczasowo aresztowany Jerzy Kozak. Śledztwo w trybie doraźnym wszczęła Prokuratura Rejonowa dla miasta Lublina, która po trzech dniach przekazała sprawę Wojskowej Prokuraturze Garnizonowej w Lublinie, a ta, po kilku kolejnych dniach, zwróciła śledztwo prokuraturze powszechnej. 21 lipca 1982 r. sformułowany został akt oskarżenia. 5 sierpnia tego roku rozpoczął

¹⁰ AIPN, BU 754/220, Akta Izby Karnej Sądu Najwyższego w sprawie Jan Zbigniew Szczygieł i Edward Owczarski; AIPN, BU 1357/426, 427, 428, 429, 430, Akta w sprawie Komsta Halina, Kaproń Franciszek, Szczygieł Jan, Owczarski Edward, Miłczak Teresa; AIPN Lu, 0220/275, Akta śledcze w sprawie działalności nielegalnej organizacji o nazwie Komitet Obrony Narodowej NSZZ „S” w Puławach prowadzone przeciwko: Halina Komsta i inni; M. Dąbrowski, *Komitet Obrony Narodowej „Solidarność” Ziemia Puławska* [w:] *Encyklopedia Solidarności* (Komitet Obrony Narodowej „Solidarność” Ziemia Puławska – Hasła rzeczowe – Encyklopedia Solidarności (encysol.pl)) (dostęp 5 III 2024 r.); *idem*, *Komsta Halina Zofia* [w:] *Encyklopedia Solidarności* (Komsta Halina Zofia – Biogramy – Encyklopedia Solidarności (encysol.pl)) (dostęp 5 III 2024 r.); *idem*, *NSZZ „Solidarność” Ziemia Puławska...*, s. 214 i n.

się proces przed Sądem Wojewódzkim w Lublinie, który 13 sierpnia skazał Smagałę na 2 lata pozbawienia wolności, Kozaka, Siliwona i Zerndta zaś na 1,5 roku. 15 grudnia 1982 r. Izba Karna Sądu Najwyższego utrzymała wyrok w mocy. 19 kwietnia 1983 r. Rada Państwa skorzystała z prawa łaski, udzielając skazanym warunkowego zwolnienia z odbycia reszty kary. 4 listopada tego roku Sąd Wojewódzki w Zamościu darował karę Smagale na mocy amnestii, a 20 grudnia Sąd Wojewódzki w Lublinie uczynił to samo z Kozakiem, Siliwonem i Zerndtem¹¹.

Za kierowanie rzekomą organizacją zbrojną i nielegalne posiadanie broni w marcu 1983 r. został skazany na karę 2 lat więzienia Andrzej Olszewski, student Akademii Rolniczej w Lublinie. Jego sprawa została wyłączona ze śledztwa prowadzonego przeciwko wymienionemu wcześniej Januszowi Sobańskiemu. Ze względu na ukrywanie się Olszewskiego, na polecenie Wojskowej Prokuratury Garnizonowej w Lublinie, od 9 kwietnia 1982 r. był on poszukiwany listem gończym. 30 listopada 1982 r. został zatrzymany w tym mieście, a następnie tymczasowo aresztowany. 2 grudnia 1982 r. Wojskowa Prokuratura Garnizonowa w Lublinie wznowiła śledztwo przeciwko niemu, a 9 lutego 1983 r. sformułowała akt oskarżenia. 25 lutego tego roku rozpoczął się proces przed Wojskowym Sądem Garnizonowym w Lublinie, który 18 marca skazał Olszewskiego na 2 lata pozbawienia wolności. Po wyroku Olszewski został zwolniony z aresztu. 26 maja 1983 r. Izba Wojskowa Sądu Najwyższego w rozprawie rewizyjnej utrzymała wyrok w mocy. 23 czerwca tego roku, w związku z wniesioną prośbą o ułaskawienie, Wojskowy Sąd Garnizonowy w Lublinie postanowił wstrzymać wykonanie kary, która została zawieszona 27 września przez Radę Państwa w ramach prawa łaski¹².

Wyrok 1,5 roku pozbawienia wolności usłyszeli w styczniu 1982 r. członkowie redakcji pisma „Biuletyn Strajkowy Regionalnego Komitetu Strajkowego Regionu Środkowo-Wschodniego NSZZ »Solidarność«”, wydawanego w czasie grudniowego strajku w Wytwórni Sprzętu Komunikacyjnego „PZL-Świdnik”. 16 grudnia 1981 r. śledztwo w tej sprawie wszczęła Wojskowa Prokuratura Garnizonowa w Lublinie. Tego dnia zatrzymani zostali Wiesław Lipiec, Krzysztof Michałkiewicz i Sławomir Smyk, a 21 grudnia – Bożenna Kudelska. Wobec całej czwórki zastosowano areszt tymczasowy. 24 grudnia 1981 r. sporządzono akt oskarżenia, a 11 stycznia 1982 r. rozpoczęła się w trybie doraźnym rozprawa przed Sądem WOW Ośrodek Zamiejskowy w Lublinie. 15 stycznia 1982 r. Lipiec i Michałkiewicz zostali skazani na 1,5 roku więzienia, Smyk na 1 rok, Kudelska zaś – na 1 rok pozbawienia wolności w zawieszeniu. W następstwie wniesionej rewizji prokuratora, 27 lutego 1982 r. Izba Wojskowa Sądu Najwyższego podwyższyła karę Lipcowi i Michałkiewiczowi do 2,5 roku pozbawienia wolności, a Smykowi do 2 lat. 10 września tego roku sąd udzielił Michałkiewiczowi i Smykowi przerwy w odbywaniu kary ze względów rodzinnych. 2 października podobnej przerwy udzielono Lipcowi. 8 czerwca 1983 r.

¹¹ AIPN Lu, 225/7, t. 1–2, Akta śledztwa w sprawie [działalności] nielegalnej [organizacji] o nazwie „Solidarność Polski Walczącej” / Akta w sprawie karnej Tadeusza Smagały i 3 innych.

¹² AIPN Lu, 0218/33, t. 4, Akta kontrolne śledztwa przeciwko Andrzejowi Olszewskiemu; AIPN Lu 94/527, Akta nadzoru w sprawie przeciwko Miszczak Zygmunt Marek i Olszewski Andrzej; AIPN Lu 109/681, t. 1–4, Akta przeciwko Olszewski Andrzej.

Rada Państwa skorzystała z prawa łaski, udzielając skazanym warunkowego zwolnienia z odbycia reszty kary pozbawienia wolności¹³.

W czerwcu 1982 r. na 1,5 roku więzienia został skazany Wojciech Marciniak, lekarz, członek Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność” w Zespole Opieki Zdrowotnej w Lubartowie. Gdy 13 maja tego roku uczestniczył w Rejonowej Komisji Poborowej w Lubartowie, o godz. 12.00 przerwał pracę na 5 minut oraz przypiął znaczek Solidarności, uczestnicząc w ten sposób symbolicznie w zapowiedzianym na ten dzień ogólnopolskim proteście związku. Śledztwo w trybie doraźnym wszczęła Prokuratura Rejonowa w Lublinie. 14 maja 1982 r. Marciniak został zatrzymany, a następnie tymczasowo aresztowany. 22 maja sformułowano akt oskarżenia, a 31 maja rozpoczął się proces przed Sądem Wojewódzkim w Lublinie, początkowo w trybie doraźnym, od którego sąd odstąpił przy wydawaniu wyroku, co nastąpiło 7 czerwca 1982 r. 8 października tego roku Izba Karna Sądu Najwyższego uchyliła areszt tymczasowy zastosowany wobec Marciniaka ze względów rodzinnych. 8 grudnia, w trakcie rozprawy rewizyjnej, Sąd Najwyższy uchylił wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpatrzenia przez Sąd Wojewódzki w Lublinie, który 4 maja 1983 r. uniewinnił lekarza¹⁴.

Na 1,5 roku pozbawienia wolności skazany został także Tadeusz Dąbrówka, rencista, związkowiec NSZZ „Solidarność”, który 12 maja 1982 r. usiłował przekazać pakiet podziemnych wydawnictw na teren Fabryki Samochodów Ciężarowych w Lublinie. Dąbrówka został zatrzymany, a 13 maja 1982 r. śledztwo wszczęła Wojskowa Prokuratura Garnizonowa w Lublinie. Ze względu na wiek i stan zdrowia podejrzanego, odstąpiono od prowadzenia śledztwa w trybie doraźnym, a w miejsce aresztowania zastosowano dozór MO. 5 czerwca 1982 r. sformułowany został akt oskarżenia. 19 czerwca rozpoczął się proces przed Wojskowym Sądem Garnizonowym w Lublinie, który wydał wyrok 21 czerwca. 10 sierpnia 1982 r. Izba Wojskowa Sądu Najwyższego w trakcie rozprawy rewizyjnej warunkowo zawiesiła wykonanie kary¹⁵.

Wyrok pozbawienia wolności na 1 rok i 3 miesiące otrzymał w maju 1982 r. Krzysztof Hariasz, pracownik Akademickiego Centrum Kultury „Chatka Żaka” w Lublinie, za udział w drukowaniu prasy podziemnej oraz posiadanie dużej ilości nielegalnych wydawnictw, znalezionych 17 lutego 1982 r. przez SB podczas przeszukania studenckiej stacji w tym mieście. 18 lutego 1982 r. śledztwo w sprawie wszczęła Wojskowa Prokuratura Garnizonowa w Lublinie. 7 kwietnia zatrzymano, a następnie tymczasowo aresztowano Hariasza, wobec którego 17 kwietnia sformułowano akt oskarżenia. 28 kwietnia rozpoczął się jego proces przed Wojskowym Sądem Garnizonowym w Lublinie, który wydał wyrok 12 maja. 9 lutego 1983 r. ten sam sąd postanowił o warunkowym przedterminowym zwolnieniu skazanego z odbycia reszty kary¹⁶.

Na 1 rok pozbawienia wolności skazano członka NSZZ „Solidarność” z Fabryki Samochodów Ciężarowych w Lublinie Bogdana Wójcickiego. 30 sierpnia 1982 r., pod-

¹³ AIPN Lu, 94/153, Akta nadzoru w sprawie przeciwko: Lipiec Wiesław, Michałkiewicz Krzysztof, Kudelska Bożena i Smyk Sławomir.

¹⁴ AIPN Lu, 023/276, Akta kontrolne śledztwa w sprawie przeciwko Wojciechowi Marciniakowi; AIPN Lu 225/11, Akta w sprawie karnej Wojciecha Adama Marciniaka.

¹⁵ AIPN Lu, 98/280, Akta w sprawie przeciwko: Dąbrówka Tadeusz.

¹⁶ AIPN Lu, 97/1313, Akta przeciwko: Hariasz Krzysztof; AIPN Lu, 97/1314, Akta przeciwko: Hariasz Krzysztof.

czas przeszukania w jego domu, SB znalazła dużą ilość ulotek, zapas papieru, maszynę do pisania, stemple oraz odczynniki chemiczne używane do druku. Wójcicki został zatrzymany, a następnie tymczasowo aresztowany. 31 sierpnia 1982 r. śledztwo w trybie doraźnym wszczęła Prokuratura Rejonowa dla miasta Lublina. 21 kwietnia 1983 r. wydał wyrok Sąd Rejonowy w tym mieście. 8 sierpnia tego roku Sąd Wojewódzki w Lublinie umorzył postępowanie na mocy amnestii¹⁷.

Spośród pozostałych skazanych 18 osób (15 proc.) otrzymało wyroki pozbawienia lub ograniczenia wolności poniżej 1 roku, 55 (46 proc.) zostało skazanych na kary pozbawienia wolności w zawieszeniu, a 10 (8 proc.) ukarano wyłącznie karą grzywny. Przed sądem stanęły także cztery osoby nieletnie (roczniki 1966–1967), wobec których we wszystkich przypadkach zasądzono pobyt w zakładzie poprawczym w zawieszeniu, wyznaczając na okres zawieszenia dozór kuratorski.

Nie wszystkie procesy sądowe kończyły się wyrokami skazującymi. Trzy osoby zostały uniewinnione przez sąd, a dziewięć postępowań sądowych, czyli aż 12 proc. spraw, zostało przez sądy umorzonych, najczęściej na mocy amnestii.

Największe natężenie politycznych procesów karnych w Regionie Środkowo-Wschodnim, w postaci rozpraw sądowych, miało miejsce w styczniu i lutym 1982 r. (9–10 procesów miesięcznie) oraz w maju tego roku (8 procesów). W pozostałych miesiącach, do grudnia 1982 r., odbywało się po 3–6 spraw sądowych. Po zawieszeniu stanu wojennego ich liczba spadła. Od stycznia do kwietnia 1983 r. toczyły się po 2 lub 3 postępowania sądowe na miesiąc, a w maju i czerwcu tego roku – po jednym.

Jeśli chodzi o rodzaj działalności, za którą skazywano, aż jedna trzecia spraw była skutkiem czynów podjętych w pierwszych dniach po wprowadzeniu stanu wojennego, z tego 13 procesów (18 proc.) dotyczyło organizacji strajków, a 9 – innej działalności opozycyjnej, podjętej w tym czasie. Ponadto 10 procesów związanych było z manifestacjami ulicznymi, do których doszło w Lublinie w dniach 3–5 maja oraz 31 sierpnia 1982 r. Największa grupa, 40 spraw sądowych (55 proc.), związana była z szeroko pojętym oporem i działalnością podziemną w okresie stanu wojennego, do jego odwołania w lipcu 1983 r.

Co najmniej 32 spośród omawianych spraw miały swój dalszy ciąg. W wyniku wniesionych rewizji 21 z nich trafiło do II instancji. W ośmiu przypadkach utrzymano wyrok w mocy, w sześciu uchylono go i skierowano sprawy do ponownego rozpoznania, w czterech kary podwyższono, w dwóch złagodzone, w kolejnych dwóch uchylono wyrok i umorzono postępowanie, a w jednym przypadku uniewinniono osobę skazaną w I instancji.

W co najmniej 15 przypadkach Rada Państwa w 1983 r. zastosowała prawo łaski, warunkowo zwalniając skazanych z odbycia reszty kar. Dziewięciokrotnie zastosowano amnestię z lipca 1983 r., w sześciu przypadkach darując karę, w dwóch umarzając postępowanie, a w jednym – łagodząc wyrok. W co najmniej jednym przypadku miało miejsce zastosowanie amnestii z 1984 r., dzięki czemu złagodzone orzeczoną wcześniej karę.

¹⁷ AIPN Lu, 0220/372, Akta śledcze przeciwko: Bogdan Wójcicki.

W co najmniej 12 przypadkach prokuratorzy umorzyli prowadzone postępowania na etapie śledztw. W 10 z nich uczynili tak oskarżyciele z Wojskowej Prokuratury Garnizonowej w Lublinie, powołując się w 90 proc. spraw na „znikomy stopień społecznego niebezpieczeństwa czynu”. Tylko dwukrotnie uczynili tak prokuratorzy cywilni z prokuratur rejonowych w Lublinie oraz Puławach.

Na zakończenie warto dodać, choć tematyka penitencjarna nie jest przedmiotem niniejszych rozważań, że w okresie stanu wojennego na terenie Regionu Środkowo-Wschodniego, w Zakładzie Karnym w Hrubieszowie, utworzono oddział dla więźniów politycznych. Funkcjonował on od lutego 1982 do sierpnia 1983 r. W tym czasie trafiło do niego blisko 200 osób skazanych z powodów politycznych z całej Małopolski oraz części centralnej Polski (regiony NSZZ „Solidarność”: Środkowo-Wschodni, Chełmski, Południowo-Wschodni, Podkarpacie, Rzeszowski, Ziemia Sandomierska, Tarnobrzeg, Małopolska, Świętokrzyski, Ziemia Łódzka i Ziemia Radomska)¹⁸.

Podsumowując niniejsze rozważania, należy podkreślić, że represje sądowe należały do najbardziej dotkliwych form prześladowań, zastosowanych przez władze PRL w okresie stanu wojennego wobec działaczy NSZZ „Solidarność”, opozycji politycznej oraz innych osób podejmujących spontaniczny opór społeczny. Dotyczyło to zwłaszcza wyroków pozbawienia wolności bez zawieszenia od 1 roku wzwyż. Kary te wiązały się bowiem z co najmniej kilku–kilkunastomiesięcznym pobytem w aresztach i zakładach karnych. Dlatego ta kategoria wyroków została omówiona szerzej w niniejszym artykule.

Ogólnie tematyka represji sądowych jest dotychczas słabo zbadana i opisana, także w odniesieniu do Lubelszczyzny. Po dalszych, szczegółowych badaniach, dotyczących także pozostałych kategorii prześladowań, w tym sądowych, autor niniejszego artykułu planuje napisanie większej publikacji na ten temat.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA

Źródła archiwalne

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie

BU 754/220, Akta Izby Karnej Sądu Najwyższego w sprawie Jan Zbigniew Szczygieł i Edward Owczarski;

BU 1357/9, Akta w sprawie przeciwko Adamczyk Andrzej;

BU 1357/36, Akta w sprawie Pietruszewski Stanisław, Kępski Józef i Graniczka Leszek;

BU 1357/37, Akta w sprawie Pietruszewski Stanisław, Kępski Józef i Graniczka Leszek;

BU 1357/38, Akta w sprawie Pietruszewski Stanisław, Kępski Józef i Graniczka Leszek;

BU 1357/284, Akta przeciwko Sobański Janusz, Opozda Piotr, Wach Cezary Józef;

¹⁸ M. Dąbrowski, *Zakład Karny w Hrubieszowie (oddział dla więźniów politycznych)* [w:] *Encyklopedia Solidarności (Zakład Karny w Hrubieszowie (oddział dla więźniów politycznych) – Hasła rzeczowe – Encyklopedia Solidarności (encysol.pl))* (dostęp 6 III 2024 r.).

BU 1357/426, 427, 428, 429, 430, Akta w sprawie Komsta Halina, Kaproń Franciszek, Szczygieł Jan, Owczarski Edward, Miłczak Teresa.

Oddziałowe Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Lublinie

Lu, 023/276, Akta kontrolne śledztwa w sprawie przeciwko Wojciechowi Marciniakowi;
Lu 023/278, t. 1–3, Sprawa operacyjnego rozpracowania kryptonim „Powiew” / Adam Cichocki / Akta śledztwa przeciwko Cecylii Sawie;
Lu 23/403, Akta tymczasowo aresztowanego – skazanego. Saniewski Jerzy;
Lu 026/104, Akta śledztwa przeciwko Januszowi Sobańskiemu;
Lu 0218/33, Sprawa operacyjnego rozpracowania kryptonim „Dublerzy” / Akta kontrolne śledztwa przeciwko Januszowi Sobańskiemu i innym, t. 1–3;
Lu 0218/33, t. 4, Akta kontrolne śledztwa przeciwko Andrzejowi Olszewskiemu;
Lu, 0220/275, Akta śledcze w sprawie działalności nielegalnej organizacji o nazwie Komitet Obrony Narodowej NSZZ „S” w Puławach prowadzone przeciwko: Halina Komsta i inni;
Lu 0220/372, Akta śledcze przeciwko: Bogdan Wójcicki;
Lu 94/153, Akta nadzoru w sprawie przeciwko: Lipiec Wiesław, Michałkiewicz Krzysztof, Kudelska Bożena i Smyk Sławomir;
Lu 94/158, Akta nadzoru w sprawie przeciwko Adamczyk Andrzej;
Lu 94/517, Akta nadzoru przeciwko: Sobański Janusz, Opozda Piotr, Wach Cezary;
Lu 94/527, Akta nadzoru w sprawie przeciwko Miszczak Zygmunt Marek i Olszewski Andrzej;
Lu 97/1313, Akta przeciwko Hariasz Krzysztof;
Lu 97/1314, Akta przeciwko Hariasz Krzysztof;
Lu 98/280, Akta w sprawie przeciwko Dąbrówka Tadeusz;
Lu 109/681, t. 1–4, Akta przeciwko Olszewski Andrzej;
Lu 225/3, Akta w sprawie karnej Michała Stanisława Wrońskiego;
Lu 225/7, t. 1–2, Akta śledztwa w sprawie [działalności] nielegalnej [organizacji] o nazwie „Solidarność Polski Walczącej” / Akta w sprawie karnej Tadeusza Smagały i 3 innych;
Lu 225/8, t. 1–3, Akta w sprawie karnej Zenona Benickiego i 2 innych;
Lu 225/11, Akta w sprawie karnej Wojciecha Adama Marciniaka.

Materiały internetowe

Elektroniczny inwentarz archiwalny akt spraw karnych z okresu stanu wojennego (strona internetowa IPN: *Polskie miesiące/Grudzień 1981/Represje/Sprawy karne*) (Sprawy karne – Polskie miesiące (ipn.gov.pl)) (dostęp 7 III 2024 r).

OPRACOWANIA

Choma-Jusińska M., *Cichocki Adam* [w:] *Encyklopedia Solidarności* (Cichocki Adam – Biogramy – Encyklopedia Solidarności (encysol.pl)) (dostęp 5 III 2024 r.).

Choma-Jusińska M., *Opozda Piotr Wiesław* [w:] *Encyklopedia Solidarności* (Opozda Piotr Wiesław – Biogramy – Encyklopedia Solidarności (encysol.pl)) (dostęp 5 III 2024 r.).

Choma-Jusińska M., *Sobański Janusz* [w:] *Encyklopedia Solidarności* (Sobański Janusz – Biogramy – Encyklopedia Solidarności (encysol.pl)) (dostęp 5 III 2024 r.).

- Dąbrowski M., *Benicki Zenon Antoni* [w:] *Encyklopedia Solidarności* (Benicki Zenon Antoni – Biogramy – Encyklopedia Solidarności (encysol.pl)) (dostęp 5 III 2024 r.).
- Dąbrowski M., *Graniczka Leszek Edward* [w:] *Encyklopedia Solidarności* (Graniczka Leszek Edward – Biogramy – Encyklopedia Solidarności (encysol.pl)) (dostęp 5 III 2024 r.).
- Dąbrowski M., *Kępski Józef Stanisław* [w:] *Encyklopedia Solidarności* (Kępski Józef Stanisław – Biogramy – Encyklopedia Solidarności (encysol.pl)) (dostęp 5 III 2024 r.).
- Dąbrowski M., *Komitet Obrony Narodowej „Solidarność” Ziemia Puławska* [w:] *Encyklopedia Solidarności* (Komitet Obrony Narodowej „Solidarność” Ziemia Puławska – Hasła rzeczowe – Encyklopedia Solidarności (encysol.pl)) (dostęp 5 III 2024 r.).
- Dąbrowski M., *Komsta Halina Zofia* [w:] *Encyklopedia Solidarności* (Komsta Halina Zofia – Biogramy – Encyklopedia Solidarności (encysol.pl)) (dostęp 5 III 2024 r.).
- Dąbrowski M., *NSZZ „Solidarność” Region Środkowo-Wschodni* [w:] *NSZZ „Solidarność” 1980–1989*, t. 5: *Polska środkowo-wschodnia*, red. Ł. Kamiński, G. Waligóra, Warszawa 2010.
- Dąbrowski M., *NSZZ „Solidarność” Region Środkowo-Wschodni w latach 1980–1981*, Lublin 2014.
- Dąbrowski M., *NSZZ „Solidarność” Ziemia Puławska w latach 1980–1989*, Lublin 2016.
- Dąbrowski M., *Okoń Jan* [w:] *Encyklopedia Solidarności* (Okoń Jan – Biogramy – Encyklopedia Solidarności (encysol.pl)) (dostęp 5 III 2024 r.).
- Dąbrowski M., *Pietruszewski Stanisław* [w:] *Encyklopedia Solidarności* (Pietruszewski Stanisław – Biogramy – Encyklopedia Solidarności (encysol.pl)) (dostęp 5 III 2024 r.).
- Dąbrowski M., *Saniewski Jerzy* [w:] *Encyklopedia Solidarności* (Saniewski Jerzy – Biogramy – Encyklopedia Solidarności (encysol.pl)) (dostęp 5 III 2024 r.).
- Dąbrowski M., *Wroński Michał Stanisław* [w:] *Encyklopedia Solidarności* (Wroński Michał Stanisław – Biogramy – Encyklopedia Solidarności (encysol.pl)) (dostęp 5 III 2024 r.).
- Dąbrowski M., *Wytwórnia Sprzętu Komunikacyjnego PZL Świdnik w Świdniku* [w:] *Encyklopedia Solidarności* (Wytwórnia Sprzętu Komunikacyjnego PZL Świdnik – Hasła rzeczowe – Encyklopedia Solidarności (encysol.pl)) (dostęp 5 III 2024 r.).
- Dąbrowski M., *Zakład Karny w Hrubieszowie (oddział dla więźniów politycznych)* [w:] *Encyklopedia Solidarności* (Zakład Karny w Hrubieszowie (oddział dla więźniów politycznych) – Hasła rzeczowe – Encyklopedia Solidarności (encysol.pl)) (dostęp 6 III 2024 r.).
- „Kontynuowali działalność związkową...”. *Sądzeni z powodów politycznych w województwie gdańskim (1981–1983)*, oprac. A. Kazański, Gdańsk 2012.
- Kazański A., *Adamczyk Andrzej* [w:] *Encyklopedia Solidarności* (Adamczyk Andrzej – Biogramy – Encyklopedia Solidarności (encysol.pl)) (dostęp 5 III 2024 r.).

Represje sądowe wobec działaczy związkowych i opozycji politycznej na obszarze Regionu Środkowo-Wschodniego NSZZ „Solidarność” w okresie stanu wojennego

Przedmiotem rozważań podjętych w niniejszym artykule są polityczne procesy karne wobec działaczy NSZZ „Solidarność” i opozycji politycznej, które miały miejsce na terenie Regionu Środkowo-Wschodniego Solidarności w okresie stanu wojennego.

Według zachowanych akt sądowych i prokuratorskich, na tym obszarze miały miejsce co najmniej 73 procesy sądowe o charakterze politycznym. Pierwsze rozprawy odbyły się w trzeciej dekadzie grudnia 1981 r. Ostatnie trzy procesy zakończyły się w sierpniu 1983 r.

Spośród nich 50 procesów (70 proc.) było rozstrzyganych przed sądami powszechnymi, pozostałe 23 sprawy odbyły się przed sądami wojskowymi. Oskarżono w nich 147 osób, z których 120 zostało skazanych. 22 proc. spośród skazanych otrzymało kary pozbawienia wolności od 1 roku wzwyż, 15 proc. skazanych otrzymało wyroki pozbawienia lub ograniczenia wolności poniżej 1 roku, 46 proc. otrzymało wyroki pozbawienia wolności w zawieszeniu, a 8 proc. ukarano jedynie grzywną. Największe natężenie omawianych procesów, na etapie rozpraw sądowych, miało miejsce w styczniu, lutym oraz maju 1982 r. Jedna trzecia spraw dotyczyła organizacji strajków grudniowych w 1981 r. przeciwko wprowadzeniu stanu wojennego, a 55 proc. związana była z podjętym w następnych miesiącach szeroko pojętym oporem i działalnością podziemną.

SŁOWA KLUCZOWE

Solidarność, stan wojenny w Polsce, represje komunistyczne,
polityczne procesy sądowe w komunistycznej Polsce,
Region Środkowo-Wschodni, Lubelszczyzna

Judicial Repression against Trade Union Activists and Political Opposition in the Middle-East Region of Solidarity during Martial Law

This article focuses on political trials against activists of Solidarity trade union and the political opposition that occurred in the Central and Eastern regions of Solidarity during martial law. According to preserved court and prosecutor's records, at least 73 political trials took place in this area. The first trials took place in the last ten days of December 1981. The last three trials ended in August 1983.

Fifty court cases (seventy percent) were resolved before common courts; the remaining 23 cases were heard before military courts. In all, 147 people were accused, 120 of whom were convicted. Of those convicted, twenty-two percent received prison sentences of one year or more, while fifteen percent received sentences of imprisonment or restriction of liberty of less than one year, forty-six percent received suspended prison sentences, and eight percent were fined. The greatest intensity of the trials discussed, at the stage of court hearings, took place in January, February and May 1982. One-third of the cases concerned the organization of 1981 December strikes against the imposition of martial law, and over half (fifty-five percent) were related to the broadly understood resistance and underground activities undertaken in the following months.

KEYWORDS

Solidarity, martial law in Poland, communist repression,
political court trials in communist Poland, Middle-East Region, Lublin region

MARCIN DĄBROWSKI – ur. 1966 r., historyk, absolwent Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, doktor nauk humanistycznych, główny specjalista Oddziałowego Biura Badań Historycznych IPN w Lublinie. Zajmuje się historią NSZZ „Solidarność” na Lubelszczyźnie. Autor m.in. monografii: *Lubelski Lipiec 1980* (Lublin 2000), *NSZZ „Solidarność” Region Środkowo-Wschodni w latach 1980–1981* (Lublin 2014), *NSZZ „Solidarność” Ziemia Puławska w latach 1980–1989* (Lublin 2016). E-mail: marcin.dabrowski@ipn.gov.pl.

MARCIN DĄBROWSKI – born 1966, historian, graduated from the Catholic University of Lublin, doctor of humanities, employed at the Institute of National Remembrance, Branch in Lublin. He deals with the history of the Solidarity. Author, among others, of the monographs: *Lubelski Lipiec 1980* [Lublin's June 1980] (Lublin 2000), *NSZZ „Solidarność” Region Środkowo-Wschodni w latach 1980–1981* [The Middle-East Region of Solidarity in the years 1980–1981] (Lublin 2014), *NSZZ „Solidarność” Ziemia Puławska w latach 1980–1989* [Puławy Region of Solidarity in the years 1980–1981] (Lublin 2016).